

LẤY LỜI KHAI NGƯỜI BỊ HẠI LÀ PHỤ NỮ VÀ TRẺ EM TRONG CÁC VỤ ÁN HIẾP DÂM - NHỮNG KHÓ KHĂN, VƯỚNG MẮC VÀ GIẢI PHÁP KHẮC PHỤC

LẠI KIÊN CƯỜNG*

Trong điều tra các vụ án hiếp dâm mà bị hại là phụ nữ và trẻ em, Cơ quan Cảnh sát điều tra phải tiến hành đồng bộ nhiều biện pháp điều tra khác nhau, trong đó, lấy lời khai người bị hại là biện pháp hết sức quan trọng giúp xác định đối tượng, địa điểm, thời gian, thủ đoạn phạm tội,... Tuy nhiên, trong quá trình điều tra các vụ án này, Cơ quan Cảnh sát điều tra đã gặp phải những khó khăn, vướng mắc khi tiến hành hoạt động lấy lời khai người bị hại. Do vậy, cần thiết phải có các giải pháp để khắc phục những khó khăn, vướng mắc đó.

Từ khóa: Phụ nữ, trẻ em, hiếp dâm, hiếp dâm trẻ em, lấy lời khai, Điều tra viên, Cơ quan Cảnh sát điều tra.

Ngày nhận bài: 01/8/2019; Ngày biên tập xong: 07/4/2020; Ngày duyệt đăng: 15/4/2020.

In the investigation of rape cases in which victims are women and children, Investigation agency must conduct simultaneously investigative measures, including taking victims' testimony to identify object, location, time and tricks of crimes. However, in the investigative process of these rape cases, Investigation agency copes with several difficulties in taking victims' testimony; hence, we need a number of solutions to deal with these matters.

Keywords: Women, children, rape, child rape, taking testimony, Investigator, Investigation agency.

Theo số liệu thống kê của Cục Cảnh sát điều tra tội phạm về trật tự xã hội - Bộ Công an, tình hình tội phạm hiếp dâm trong những năm gần đây có chiều hướng giảm nhưng diễn biến hết sức phức tạp. Năm 2015, cả nước phát hiện 862 vụ, giảm 165 vụ so với năm 2014 (trong đó hiếp dâm trẻ em là 516 vụ, giảm 67 vụ so với năm 2014); năm 2018 phát hiện vụ 653 vụ, giảm 65 vụ so với năm 2017 (trong đó hiếp dâm trẻ em là 416 vụ, giảm 16 vụ so với năm 2017). Tuy nhiên, nhiều vụ án hiếp dâm đặc biệt nghiêm trọng lại xuất hiện như: Bố đẻ hiếp dâm con gái ruột ở huyện Tam Nông, tỉnh Phú Thọ; Cha dượng hiếp dâm con riêng của vợ ở tỉnh

Bình Dương; Ông hiếp dâm cháu ở huyện Mang Thít, tỉnh Vĩnh Long; Thầy giáo hiếp dâm học trò ở huyện Bảo Yên, tỉnh Lào Cai; Con trai tâm thần hiếp dâm, giết chết mẹ đẻ tại Điện Biên ngày 11/8/2018; hay hiếp dâm trong một thời gian dài như vụ án 2 chú ruột là Hồ Tuấn Hùng (38 tuổi) và Hồ Văn Di (27 tuổi) ở huyện Cờ Đỏ, thành phố Cần Thơ hiếp dâm cháu nhiều lần từ năm 2016 đến tháng 9/2018. Đặc biệt, có trường hợp sau khi thực hiện xong hành vi hiếp dâm, đối tượng đã giết người bị hại để bịt đầu mối, xóa dấu vết nhằm trốn tránh sự phát hiện của cơ quan chức năng.

* Tiến sĩ, Phó trưởng khoa, Học viện Cảnh sát nhân dân

Thực trạng trên cho thấy tính chất, mức độ của các vụ án hiếp dâm phụ nữ và trẻ em diễn biến ngày càng nghiêm trọng và phức tạp, thể hiện sự suy đồi về đạo đức, coi thường tính mạng, sức khỏe, danh dự, nhân phẩm của người phụ nữ, quyền được bảo vệ, chăm sóc của trẻ em gái. Hậu quả, tác hại của các vụ án hiếp dâm mà người bị hại là phụ nữ và trẻ em là vô cùng nguy hiểm, không chỉ gây thương tích, tổn hại cho sức khỏe mà còn cả về tâm lý, khiến người bị hại luôn sống trong tâm trạng lo lắng, sợ hãi và ám ảnh.

Thực tiễn điều tra các vụ án hiếp dâm mà người bị hại là phụ nữ và trẻ em cho thấy, thủ đoạn phổ biến của các đối tượng trong các vụ án là lợi dụng sự tin tưởng hay sức ảnh hưởng của mình để dụ dỗ, hứa hẹn bằng cách cho quà, mời ăn uống, lợi ích khác hoặc dùng vũ lực, đe dọa dùng vũ lực hay lợi dụng tình trạng không thể tự vệ được của người bị hại hoặc thủ đoạn khác để giao cấu hoặc thực hiện hành vi quan hệ tình dục khác trái với ý muốn của người bị hại. Nhiều người bị hại sau khi bị hiếp dâm đã không dám kể, không dám tâm sự với người thân cũng như tố cáo đến các cơ quan chức năng về sự việc xảy ra. Một phần nguyên nhân là những đối tượng thực hiện hành vi hiếp dâm là người quen biết với người bị hại như người trong dòng tộc, hàng xóm, bạn bè của các thành viên trong gia đình,... Do đó, trong quá trình điều tra vụ án hiếp dâm mà người bị hại là phụ nữ và trẻ em, Cơ quan Cảnh sát điều tra gặp nhiều khó khăn, đặc biệt trong hoạt động lấy lời khai người bị hại. Cụ thể:

Thứ nhất, hầu hết các vụ án hiếp dâm không có nhân chứng trực tiếp. Trong quá

trình thực hiện hành vi hiếp dâm, các đối tượng thường chọn thời điểm thực hiện vào ban đêm, trời tối, thực hiện ở những khu vực vắng vẻ ít người qua lại và chỉ có một mình người bị hại. Vì vậy, trong quá trình bị hiếp dâm, người bị hại không có đủ thời gian, điều kiện để nắm bắt được các đặc điểm về đối tượng gây án để khai báo chính xác, đầy đủ cho Cơ quan Cảnh sát điều tra, làm ảnh hưởng đến quá trình xác minh, điều tra làm rõ đối tượng gây án.

Thứ hai, đối với người bị hại là trẻ em, năng lực nhận biết của người bị hại còn hạn chế, tâm lý dễ bị kích động, hoảng loạn. Gia đình, người thân của các em không muốn tiết lộ thông tin con mình là người bị hại trong vụ án hiếp dâm vì sợ ảnh hưởng đến tâm lý, tương lai của trẻ. Đối với người bị hại là phụ nữ, họ thường có tâm lý lo lắng, sợ ảnh hưởng đến cuộc sống riêng tư, sợ bị xã hội gièm pha, chê cười, khinh bỉ. Họ khủng hoảng suy sụp về tinh thần hoặc muốn tìm đến cái chết nên không khai báo cho Cơ quan Cảnh sát điều tra. Trong quá trình lấy lời khai, người bị hại là phụ nữ và trẻ em thường tìm cách né tránh những thông tin nhạy cảm như mô tả lại hành vi giao cấu cũng như các thông tin là chứng cứ quan trọng của vụ án như thời gian, địa điểm, cách thức thực hiện hành vi,...

Thứ ba, trong một số vụ án hiếp dâm, người bị hại khai báo theo sự hướng dẫn của cha mẹ, người thân (những người không trực tiếp chứng kiến sự việc) hoặc trước khi bị phát hiện người bị hại, gia đình người bị hại và đối tượng có sự thỏa thuận bồi thường lợi ích vật chất dẫn đến lời khai của người bị hại thiếu khách quan. Bên cạnh đó, có những người bị hại vì cảm

hận, phần uất đối với hành vi phạm tội của đối tượng mà tìm cách khai tăng thêm tình tiết như giao cấu một lần thì khai giao cấu nhiều lần, hay đổ thêm tội lỗi với mục đích trả thù. Những tình huống này đều gây khó khăn cho hoạt động lấy lời khai của người bị hại là phụ nữ và trẻ em trong các vụ án hiếp dâm của Cơ quan Cảnh sát điều tra.

Thứ tư, trong một số vụ án, người bị hại là người dân tộc thiểu số sống ở vùng sâu, vùng xa, bị ràng buộc bởi những phong tục tập quán của dân tộc đó; bị hạn chế về năng lực nhận thức (trường hợp người bị hại bị thiếu năng trí tuệ); khuyết tật; hoặc bị hiếp dâm khi bị đánh thuốc mê, say rượu..., sức khỏe, tâm lý, tinh thần của người bị hại không ổn định, không nhớ chính xác được các thông tin của sự việc.

Thứ năm, do khó khăn về điều kiện cơ sở vật chất nên phần lớn Cơ quan Cảnh sát điều tra tại Công an các địa phương chưa xây dựng được phòng phỏng vấn, xét hỏi thân thiện (phòng điều tra thân thiện) với những thiết bị chuyên dùng phục vụ cho công tác lấy lời khai trong các vụ án hiếp dâm mà người bị hại là phụ nữ và trẻ em. Việc xây dựng được phòng điều tra thân thiện sẽ góp phần nâng cao nhận thức, trách nhiệm của Điều tra viên, đảm bảo các quyền bảo vệ với trẻ em, tính bí mật đối với các người bị hại trong các vụ án hiếp dâm. Mô hình này đã được triển khai tại Công an tỉnh Đồng Tháp, An Giang, Lào Cai rất có hiệu quả.

Để khắc phục những khó khăn trong lấy lời khai người bị hại là phụ nữ và trẻ em trong các vụ án hiếp dâm, cần thực hiện tốt các nội dung sau:

Khi phát hiện vụ việc, Thủ trưởng, Phó thủ trưởng Cơ quan Cảnh sát điều tra cần nhanh chóng phân công Điều tra viên tham gia điều tra. Nên lựa chọn Điều tra viên là nữ để làm việc với người bị hại hoặc người thân của họ nhằm thu thập được đầy đủ, chính xác các tài liệu từ lời khai bởi nữ Điều tra viên sẽ dễ gần gũi, chia sẻ, cảm thông, tin tưởng, động viên, tác động tâm lý, khích lệ để người bị hại chủ động khai báo thông tin về vụ án cũng như thông tin về đối tượng gây án.

Khi lựa chọn Điều tra viên lấy lời khai, cần chọn Điều tra viên có kinh nghiệm sống; có kỹ năng làm việc với người bị hại hoặc người thân của họ như chia sẻ, thông cảm với nỗi đau của người bị hại, không làm tái tổn thương đối với người bị hại; có kiến thức về tâm lý để tiến hành các biện pháp cấp bách nhằm ổn định tâm lý người bị hại; có biện pháp giám sát, tuyên truyền tránh việc dàn xếp, thỏa thuận, xử lý nội bộ giữa người bị hại, gia đình của họ với đối tượng, gia đình đối tượng.

Trước khi Điều tra viên được phân công lấy lời khai người bị hại tiến hành lấy lời khai, cần nghiên cứu kỹ hồ sơ vụ án, đặc điểm tâm lý, hoàn cảnh gia đình, trình độ nhận thức, lịch sử bản thân của người bị hại,... để xây dựng kế hoạch lấy lời khai cho phù hợp với từng người bị hại, tránh phải làm việc nhiều lần, gây phiền hà, lo lắng cho người bị hại và người thân của họ; lưu ý bảo mật bí mật thông tin cá nhân và vụ việc của người bị hại.

Về địa điểm lấy lời khai người bị hại, phải ưu tiên lấy lời khai tại nơi cư trú hoặc tại cơ sở chăm sóc trẻ em đối với người bị hại là trẻ em. Trường hợp phải thực hiện

tại Cơ quan Cảnh sát điều tra, nên thực hiện tại phòng điều tra thân thiện (nếu có). Trường hợp cấp bách hoặc không có phòng điều tra thân thiện, có thể lựa chọn tại bất kỳ địa điểm nào phù hợp nhưng phải đảm bảo người bị hại có được tâm lý thoải mái, tự tin nhất trước khi tiến hành lấy lời khai.

Khi tiến hành lấy lời khai, cần áp dụng các biện pháp, kỹ năng điều tra thân thiện với người bị hại. Điều tra viên phải có thái độ thân thiện, nhẹ nhàng, sử dụng ngôn ngữ dễ hiểu, phù hợp với độ tuổi, giới tính, tạo được tâm lý tin tưởng giữa người bị hại với Điều tra viên. Đồng thời, Điều tra viên phải biết kích lệ tinh thần, khơi gợi ở người bị hại sự tự tin, bình tĩnh để khai báo chính xác toàn bộ sự thật của vụ án, hướng cho bị hại đi sâu vào khai báo những nội dung, tình tiết quan trọng có ý nghĩa đối với công tác điều tra vụ án như họ tên, địa chỉ, nghề nghiệp, đặc điểm nhận dạng của đối tượng, địa điểm thực hiện hành vi phạm tội, phương thức thực hiện, che giấu hành vi phạm tội. Điều tra viên có thể kết hợp đưa ra các hình ảnh, tài liệu, câu hỏi gợi nhớ giúp người bị hại nhớ lại, hồi tưởng lại những thông tin, tình tiết của vụ án, từ đó có thể khai báo chính xác thông tin của vụ án với Điều tra viên.

Trường hợp người bị hại mặc cảm, không tố giác, né tránh không muốn cộng tác, cung cấp thông tin, tài liệu..., Điều tra viên phải phối hợp chặt chẽ với các cán bộ, trung tâm bảo trợ trẻ em, hội phụ nữ, đoàn thể,... để động viên, tư vấn, trợ giúp về tâm lý, pháp lý để người bị hại mạnh dạn cộng tác, cung cấp tài liệu, chứng cứ.

Để nâng cao hiệu quả hoạt động lấy lời khai người bị hại là phụ nữ và trẻ em trong các vụ án hiếp dâm, ngành Công an cần phối hợp với các cơ sở đào tạo trong và ngoài Ngành, đặc biệt là các tổ chức quốc tế như Tổ chức Cứu trợ trẻ em Vương quốc Anh, Tổ chức trẻ em Rừng xanh, Quỹ Nhi đồng Liên hiệp quốc,... để tổ chức các lớp tập huấn chuyên sâu về điều tra vụ án hiếp dâm mà người bị hại là phụ nữ và trẻ em như mô hình phòng điều tra thân thiện. Tăng cường tổ chức hội thảo, tổng kết kinh nghiệm và kỹ năng sử dụng phương pháp điều tra thân thiện,... nhằm nâng cao kỹ năng, trình độ lấy lời khai của người bị hại là phụ nữ và trẻ em trong các vụ án hiếp dâm.

Ngoài ra, để khắc phục những khó khăn, vướng mắc khi lấy lời khai người bị hại là phụ nữ và trẻ em trong các vụ án hiếp dâm, việc tuyên truyền, phổ biến pháp luật, đặc biệt là đối với người dân sống ở vùng sâu, vùng xa, vùng đồng bào dân tộc thiểu số về ý thức trách nhiệm phối hợp với Cơ quan Cảnh sát điều tra trong việc cung cấp thông tin, tài liệu về vụ án hiếp dâm, không tiếp tay thỏa hiệp với đối tượng, gia đình đối tượng để không tố giác hoặc khai báo không đúng sự thật cũng góp phần nâng cao hiệu quả hoạt động lấy lời khai người bị hại./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ luật hình sự nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam năm 2015.
2. Bộ luật tố tụng hình sự nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam năm 2015.
3. Báo cáo tổng kết công tác của Cục Cảnh sát điều tra tội phạm về trật tự xã hội - Bộ Công an từ năm 2015 đến hết năm 2018.